

Bijdrage Klaas Knot, president DNB, tgv het eerste Pensioenfederatiecongres in het Circustheater in Scheveningen op 10 november 2011

Dames en heren,

Ik ben vereerd dat ik hier vandaag tot u mag spreken. Ik besef namelijk dat dit het allereerste congres van uw federatie is, een federatie bovendien waarvan de organisaties samen verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de welvaart van ons land.

Samen beheren de pensioenfondsen immers bijna een derde van het totale vermogen van de Nederlandse huishoudens. Dit is ruim meer dan het BBP. Niet veel landen kunnen dat zeggen.

Het belang van de pensioengelden wordt bovendien steeds groter. Nu is zo'n 16 procent van de Nederlanders 65 jaar of ouder, maar over 25 jaar geldt dat voor bijna een kwart van onze bevolking. En die generatie Nederlanders leeft dan vooral van hun arbeidspensioen. Voor veel van de huidige ouderen is de AOW de belangrijkste bron van inkomsten, maar voor de volgende generatie ouderen is dat andersom. Daarmee spelen de pensioenfondsen ook een belangrijke rol in het betaalbaar houden van de oudedagsvoorziening.

De kapitaalgedekte pensioenen zijn minder gevoelig voor een vergrijzende samenleving dan de AOW. Die moet immers door de dan werkenden worden opgebracht – en dat zijn er in een grijze samenleving een stuk minder.

Het is dus niet voor niets dat een toonaangevend internationaal financieel adviesbureau het Nederlandse stelsel dit jaar opnieuw heeft uitgeroepen tot het beste van de wereld. Daar kunnen we trots op zijn.

Maar ik vrees dat het na deze enthousiaste inleiding wel ongeveer gedaan is met mijn woorden van tevredenheid en optimisme.

De pensioenfondsen staan voor pittige uitdagingen. Ik wil nog niet zo ver gaan dat we voorlopig nog twintig jaar crisis tegemoet kunnen zien. Maar de huidige crisis die Europa treft is inderdaad zeer heftig, en heeft ook grote gevolgen voor de pensioenfondsen.

De aandelenkoersen bieden een treurig beeld en knagen aan het vermogen van de fondsen. De lage rente betekent een hoge waarde van de toezeggingen, waardoor de dekkingsgraad fors is gedaald.

Maar dat is nog niet alles. Pensioenfondsen staan namelijk nog voor twee specifieke problemen. De levensverwachting is meer dan verwacht gestegen, waardoor de gepensioneerden van straks veel langer gebruik maken van hun pensioenrechten. En de levensverwachting blijft mogelijk nog stijgen.

En de pensioenfondsen zijn *rijper*, dus de premie-inkomsten zijn veel kleiner ten opzichte van het vermogen dan vroeger.

Verhoging van de premies om het vermogen te vergroten heeft daarom maar weinig effect. En dan blijkt ook nog 'ns, dat de sector in het verleden echt te optimistisch is geweest over de rendementen.

In 2009 waarschuwde de commissie-Don daar al voor. Zoals u weet vond een deel van die commissie destijds het standpunt van zowel DNB als het CPB te negatief. Optimistische rendementen zijn van alle tijden. Daardoor – en in combinatie met een incompleet contract – stelden ze zich in de jaren negentig te vrijgevig op.

Ze financierden VUT-regelingen waarvoor niet was gespaard en premievakanties die niet hadden gemogen. En nu hebben ze onvoldoende buffers om de gevolgen van de crisis volledig op te vangen. Dat is niet goed voor het cement van ons financiële stelsel.

Maar het is ook niet goed voor het cement van onze samenleving.

Dat cement heet namelijk *vertrouwen*.

Nederland is hard op weg te veranderen van een *high trust* in een *low trust* society. Het vertrouwen in de politiek is al jaren niet hoog. Vervolgens bleek wat de financiële crisis deed met grote banken als ABN AMRO en Fortis. Dat tastte het vertrouwen in banken aan.

En toen begon de discussie over het pensioenstelsel en over de pensioenleeftijd – en bleek de dekkingsgraad te kelderen. Zo daalde ook het vertrouwen in de pensioenfondsen.

En eerlijk is eerlijk: ook in DNB daalde het vertrouwen.

Onze peilingen van eerder dit jaar laten sombere cijfers zien. Het publiek vertrouwen in de financiële sector is in de periode maart 2010 – maart 2011 weer gezakt naar de historisch lage niveaus van 2009. Het vertrouwen in banken ligt bijna een kwart lager dan vóór de crisis van 2008. Het vertrouwen in pensioenfondsen is nog lager.

Het algemene vertrouwen in pensioenfondsen is nu nog maar 43 procent. En het vertrouwen in het eigen fonds daalde van 85 procent vóór de crisis naar 62 procent nu.

Deelnemers zien plotseling in, dat ze meer risico lopen dan gedacht. Het welvaartsvaste pensioen dat zij dachten te hebben, lijkt opeens minder zeker. En naast alle financiële opgaven waar we voor staan is dit misschien wel de grootste uitdaging: het vertrouwen van burgers in ons systeem herstellen.

Er zijn verschillende wegen die bijdragen aan dat doel en die wilde ik vandaag met u bespreken. Ten eerste vergt het een inspanning van de kant van de sociale partners en fondsen.

De contracten moeten – meer dan tot nu toe - helder zijn over wie welk risico draagt. Die risicoverdeling moet de uitkomst zijn van de wensen van de deelnemers. En het beleggingsbeleid van de fondsen moet afgestemd zijn op dat risicoprofiel.

Dat betekent dat pensioenfondsen zich moeten verdiepen in de wensen van de deelnemers. Zijn ze bereid meer risico te dragen in ruil voor lagere premie? Of hechten ze juist aan

zekerheid en nemen ze dan een hogere premie voor lief? Of willen ze ook geen hogere premie, en ‘betalen’ ze de zekerheid liever uit een lager ambitieniveau?

DNB heeft hier onderzoek naar gedaan. Desgevraagd geven deelnemers aan dat hun behoefte aan zekerheid zo groot is, dat zij bereid zijn daar een forse prijs voor te betalen. Ze verkiezen contracten met hoge garanties boven die met veel beleggingsrisico’s. Ze verkiezen zekerheid boven lage premies. En ze verkiezen behoud van koopkracht boven gefixeerde bedragen.

Pensioenfondsen moeten hun beleggingsbeleid op die wensen laten aansluiten. Veiliger beleggen lijkt de opdracht. Het is echter altijd de vraag of deelnemers bij hun standpunt blijven als zij de gevolgen hiervan in hun portemonnee voelen, bijvoorbeeld door hogere premies.

Een internationale blik op het premie-inkomen van verzekeraars suggereert dat de behoefte aan zekerheid niet slechts bij woorden zal blijven. We moeten ook eerlijk zijn. Risicoloos beleggen kan niet. Zeker niet in termen van koopkracht.

Obligaties lijken veilig, maar de Nederlandse overheid geeft geen indexeringen uit. Aanpassing van het beleggingsbeleid aan de wensen van de deelnemers wordt dus echt nog een hele klus.

De tweede weg naar herstel van vertrouwen is die van de transparantie. Het is tot op de dag van vandaag niet bepaald makkelijk om inzicht te krijgen in je pensioenrechten, ook al is de situatie beter dan bijvoorbeeld een jaar of vijf geleden. De fondsen gaven weinig uitleg – en vaak niet in begrijpelijke en toegankelijke taal. De contracten waren niet transparant en moeilijk uit te leggen. Zo hadden de deelnemers eigenlijk geen idee dat ze risico’s liepen – en hoe groot die dan waren.

Ondanks alle aandacht voor het onderwerp blijkt, dat mensen *nog steeds* een te rooskleurig beeld hebben van hun pensioen. Zowel van de hoogte ervan, als van de mate van zekerheid. Ook daar ligt dus een opdracht voor de fondsen. Het pensioencontract moet transparant zijn en helder uitlegbaar. Bovendien moet het werkelijk uitgelegd worden. Deelnemers moeten goed weten wat de risico’s zijn en hoe die zijn verdeeld. Pensioentoezeggingen moeten objectief te vergelijken zijn. De grootste pensioenfondsen zijn nu een publiciteitsoffensief begonnen om deelnemers voor te bereiden op mogelijke kortingen. Dat is een stap in de goede richting.

Maar ook van de deelnemers zelf mogen we meer inzet verlangen. Tot voor kort nam vrijwel niemand de moeite zich in zijn pensioenopbouw te verdiepen. Belangrijker dingen bepaalden je bestaan: de aankoop van een huis, de studie van de kinderen. Pensioen is iets voor later – en bovendien: ik spaar ervoor, dus het komt vast wel goed. Die tijd is voorbij.

Zoals op veel terreinen van de samenleving doen we ook hier een beroep op de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Het is belangrijk dat ze goed inzicht hebben in hun

pensioenopbouw. Dat ze zelf het initiatief nemen om extra te sparen. En dat ze zich betrokken voelen bij de te maken keuzes.

Voor veel mensen vergt dat financiële vaardigheden die ze niet zelf in huis hebben. In Wijzer in Geldzaken werken meer dan 40 partijen uit de financiële sector, de overheid en consumentenorganisaties samen om die vaardigheden te vergroten. Er gebeurt dus al heel wat. Ik noem hier de nieuwe tool Mijnpensioenoverzicht.nl en deze week hebben wij natuurlijk de week van het geld. Ook DNB zet zich daarvoor in.

Dames en heren,

We kunnen het doel van herstel van vertrouwen langs drie wegen een stuk dichterbij brengen:

- met helder beleggingsbeleid dat aansluit op de wensen van de deelnemers;
- transparante contracten en
- meer eigen inzet van de deelnemers.

Het Pensioenakkoord zet stappen in de goede richting:

- Het adresseert het langlevens risico;
- Het zet erop in dat expliciet vastligt wie welke risico's draagt;
- Het focust op toekomstige koopkracht;
- Het legt een koppeling tussen de preferenties van deelnemers en het beleggingsbeleid.

Maar we hebben ook zorgpunten bij het akkoord.

De waardering- en aanpassingsmethode van pensioenrechten mag niet aanzetten tot het nemen van extra risico's.

Schokken op de financiële markten mogen niet eenzijdig op bepaalde groepen deelnemers drukken – de pijn moet eerlijk worden verdeeld.

Communicatie heeft de aandacht, maar het zal een hele uitdaging zijn om deelnemers bewust te maken van het pensioenresultaat dat ze mogen verwachten en de onzekerheid die daarbij hoort.

En communicatie moet ook inspelen op tijdsinconsistent gedrag, door over dit pensioenresultaat regelmatig verslag uit te blijven brengen.

Deze zorgpunten moeten in de uitwerking van het akkoord worden weggenomen. We moeten dus met het akkoord aan de slag. Maar het biedt kansen om het stelsel te verbeteren en daarmee om het vertrouwen te herstellen. Eén ding moeten we niet vergeten: het nieuwe contract is geen schone lei.

Het zet de koers uit voor de toekomst, maar draagt nog wel de ballast van het verleden. Het opgebouwde tekort is niet verdwenen en om dat weg te werken, zijn aparte maatregelen nodig. Maatregelen die niet kunnen wachten. We kunnen niet zeggen: de aandelen zullen weer stijgen! De rente gaat vast weer omhoog!

Met uitstel van de aanpak van de huidige tekorten betalen we het pensioen van de ouderen van nu met de reserves die bedoeld zijn voor de jongeren. De solidariteit tussen generaties

zetten we daarmee onverantwoord onder druk. Vanmiddag in de paneldiscussie spreekt u hier nader over en dat lijkt me een terecht gekozen thema.

De solidariteit tussen generaties is één van de essentiële kenmerken van een goed pensioenstelsel.

Ik zei het al aan het begin van mijn betoog: we staan voor een uitdagende opdracht. Nu wordt het Nederlandse stelsel nog jaar na jaar gekozen tot het beste van de wereld.

Maar het is zoals de auteur De Lampedusa schrijft in *Il Gattopardo*: soms moeten we alles veranderen om alles bij het oude te houden.

Als we willen dat ons stelsel het beste van de wereld blijft, dan moet we veel veranderen. Het nieuwe pensioenstelsel is een goede stap op die weg.

Het moet wel zorgvuldig worden uitgewerkt, zodat het nieuwe stelsel voldoet aan de kernwoorden die volgens DNB cruciaal zijn: duurzaamheid, transparantie en uitvoerbaarheid. Aan de hand van dat stelsel kunnen we bouwen aan onze belangrijkste opdracht: herstel van vertrouwen.

Dames en heren,

Het circustheater is een theater van tegenstellingen.

Overdag is het het toneel van serieuze congressen en hooggestemde debatten. En 's avonds biedt het ruimte aan wervelende shows en spectaculaire musicals. Maar ook in het thema is er vandaag sprake van een opvallende tegenstelling. Vanavond staat op het programma de musical *Wicked* – met als ondertitel *Niets is wat het lijkt*.

En vanmiddag spreken wij over precies het tegendeel daarvan.

Pensioenfondsen zijn niet *wicked*. En als ze dat imago al hebben, dan werken ze er hard aan om dat te veranderen. En pensioenaanspraken moeten helder en eenduidig zijn. Het moeten afspraken zijn, waarbij alles juist *wel* precies is wat het lijkt.

Ik dank u voor uw aandacht.